

І.В. Козицька, О.О. Ковальська

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ТА РІВНЯ ДОМАГАНЬ ПІДЛІТКІВ СУЧАСНИХ СУБКУЛЬТУРНИХ УГРУПУВАНЬ КОСПЛЕЙ ТА ЛЕТСПЛЕЙ

Козицька І.В., Ковальська О.О. Психологічні особливості самооцінки та рівня домагань підлітків сучасних субкультурних угруповань косплеїв та летсплеїв. В статті розглянуто особливості становлення самооцінки в підлітковому віці представників субкультурних груп летсплеїв та косплеїв, а також підлітків, які не відносять себе до цих угруповань. Підтверджено відмінності між рівнем самооцінки та рівня домагань підлітків косплеїв/летсплеїв та підлітками, які не входять до цих груп. Доведено, що найвищі показники самооцінки та рівня домагань демонструють учасники контрольної групи (підлітки, які не входять до субкультурних угруповань), найнижчі – учасники групи косплеїв (для самооцінки) та летсплеїв (для рівня домагань). Встановлено взаємозв'язки між загальною самооцінкою підлітків із власною привабливістю, авторитетом серед оточуючих та самовпевненістю.

Ключові слова: підлітковий вік, самооцінка, самопрезентація, рівень домагань, Я-концепція, субкультурні угруповання косплеїв та летсплеїв.

Козицкая И.В., Ковальская А.А. Психологические особенности самооценки и уровня притязаний подростков современных субкультурных группировок косплея и летсплея. В статье рассмотрены особенности становления самооценки в подростковом возрасте представителей субкультурных групп летсплея и косплея, а также подростков, которые не относят себя к этим группировкам. Подтверждено различие между уровнем самооценки и уровнем притязаний подростков косплея / летсплея и подростками, которые не входят в эти группы. Доказано, что высокие показатели самооценки и уровня притязаний демонстрируют участники контрольной группы (подростки, которые не входят в субкультурные группировки), самые низкие – участники группы косплея (для самооценки) и летсплея (для уровня притязаний). Установлены взаимосвязи между общей самооценкой подростков с собственной привлекательностью, авторитетом среди окружающих и самоуверенностью.

Ключевые слова: подростковый возраст, самооценка, самопрезентация, уровень притязаний, Я-концепция, субкультурные группировки косплея и летсплея.

Постановка проблеми. Підлітковий вік характеризується інтенсивними перетвореннями у психічній сфері особистості. Сприйняття, пам'ять, увага досягають рівня високої продуктивності та вибірковості. Розвиваються духовні потреби, будується ієрархія ціннісних орієнтацій, йде інтенсивний вибір моральних переконань та ідеалів, формується світогляд. У сприйнятті дійсності важливе місце починають займати естетичні погляди [2]. Але описуючи позитивні зрушення, властиві підлітковому віку, чимало дослідників підкреслюють нерівномірність та певну дисгармонію у розвитку низки властивостей.

Загострення суперечностей, окреслення різниці між поглядами на життя, загальні інтереси, поведінку найчастіше відбуваються між батьками та дітьми в той час, коли дитина набуває певних рис дорослості, тобто у так званий підлітковий період. Саме в цьому віці досить виразне прагнення до соціалізації - бажання дитини знайти однодумців за будь-яким інтересом. Об'єднуючись у групи, субкультури, тінейджери намагаються

самоствердитися, самореалізуватися. Однак, покоління підлітків сьогодення, яке народилося на початку 2000-х, віддає перевагу індивідуальному самовираженню, наполягає на праві приймати власні рішення. Сучасні субкультурні об'єднання існують переважно у віртуальному просторі, там, де можна сховатися за монітором або під маскою іншої особистості. Електронні комунікаційні технології створюють умови для групувань особистостей із рефлексивним ставленням до життя та зниженим рівнем самооцінки.

Саме тому, актуальним є питання вивчення самооцінки підлітків, їх самовідношення до себе, як ключових аспектів професійної та особистісної самореалізації. Особливо важливим, видається вивчення питання самооцінки підлітків-представників різних субкультурних об'єднань.

Аналіз останніх публікацій. Період «бурі та натиску», кризовий, сенситивний і творчий, як тільки не характеризували дослідники підліткової пори (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, Л.І. Божович, І.С. Кон тощо). Одночасна присутність рис дитячості і дорослості виступає у типових для підлітків психологічних реакціях, які утворюються при взаємодії з навколишнім середовищем (Личко А.Е., 1983). Л.С. Виготський відмічає як новоутворення розвиток рефлексії, та на її засадах формування самосвідомості – соціальної свідомості, перенесеної всередину. Формується «Я-концепція» підлітка. Конструкт «Я» – один з найпопулярніших у психологічній науці. Б. Бірн пов'язує це з тією роллю, яку «Я-концепція» відіграє у досягненні бажаних результатів, і з тим, що «Я-концепція» і сама є бажаним результатом (у якості високої самооцінки) [4]. Тісно переплітаються із теоріями «Я-концепції» визначення феномену самооцінки. Суперечки про природу, значення та механізми впливу на неї не припиняються. Крістофер Мрук зазначив, що всі тепер знають, що таке самооцінка, але ніхто не може дати точне й вичерпне визначення: скільки дослідників, стільки й різних дефініцій [5].

Поведінка підлітків напряму пов'язана із рівнем самооцінки. Формується вона під впливом оцінок з боку оточуючих, перш за все – найближчих дорослих й однолітків, сім'ї, а також у процесі своєї діяльності тінейджер самостійно оцінює власні результати. Завищена самооцінка, схильність переоцінювати себе може призводити до агресивної конфліктної поведінки. Занижена самооцінка особистості, навпаки, формує почуття невпевненості, тривожності, депресивного стану, відмежування від соціальних стосунків. Має місце певна внутрішня суперечка: свідомо підліток може сприймати себе як особистість виняткову, особливу. Він чи вона вірять у свої здібності, що нерідко породжує певний снобізм у взаєминах з оточуючими. Разом з тим це своєрідний захист – наносне, зовнішнє, тому що всередині підлітка гризуть сумніви щодо істинності свого «Я». Ця підсвідома невпевненість відбивається у грубості, конфліктності, різкості. Активне прагнення до самоствердження психологи ставлять в один ряд з агресією (Платонова Н.М., 2006), тому і загострюється певне непорозуміння між двома світами: світом дорослих та світом тінейджерів. Підліток дорослішає, він прагне самоствердитися, а дорослі оцінюють цей момент формування особистості, як агресивні прояви. А якщо один підліток поєднується з другим, п'ятим, сотим – це не культурна організація, яку нібито створюють розумні дорослі люди, а вулик молодих бджіл, що розлючено дзижчить, з погляду батьків.

Проблема взаєморозуміння між різними поколіннями існувала завжди. Але останнім часом все частіше кажуть не про проблему «батьків та дітей», а про суттєві відмінності між представниками поколінь X, Y, Z [6]. Відповідно змінюється сприйняття класичних

понять, наприклад тієї ж субкультури як такої. Старі рамки стають неактуальними для нових людей.

Неформали «за старим стилем» – бунтарі, революціонери – відійшли в минуле. Підліткові, молодіжні субкультури сьогодні – це органічна частина загальної культури, що не протиставляє їй свої цінності, а інтерпретує їх під своїм кутом [3]. Косплей – одна з новітніх субкультур, яка прийшла з Японії та набирає сили і в нашій країні. Суть косплею полягає у майже повному перевтіленні в улюбленого персонажа через перевдягання, гримування під нього, копіювання жестів, рухів, міміки, стилю мовлення. Летсплей – субкультура, яка сформувалася з активізацією інтернет відео-каналу YouTube.com. Блогер записує свої сесії відео-ігор і розміщує їх у мережі.

Справа в тому, що нове покоління зростає та формується в епоху Інтернету і розквіту соціальних медіа. Його представники не пам'ятають часів, коли Інтернету і соцмереж не було. Інтернет створив базу для глобального тренду на швидкість і доступність інформації та контактів. У віртуальні часи субкультурні підліткові чи молодіжні об'єднання – по той бік монітору.

Формулювання мети і завдань статті. Мета роботи: дослідити психологічні особливості самооцінки та рівня домогань підлітків сучасних субкультурних угруповань косплей та летсплей.

Завдання роботи:

1. Провести теоретичний аналіз наукових джерел з метою визначення феномену самооцінки та основних підходів щодо її вивчення, які існують у сучасній психологічній науці. На основі вивчення наукової літератури проаналізувати особливості сучасних підліткових субкультурних угруповань.
2. З'ясувати відмінності самооцінки та рівня домогань представників субкультурних формувань Покоління Z.
3. Визначити взаємозв'язок між самооцінкою підлітків (субкультур косплей/летсплей та контрольної групи) з їх віком, авторитетом серед однолітків, інтелектом, самооцінкою краси та впевненості.

Виклад методики і результатів дослідження. У вибірку дослідження увійшли 75 підлітків 14-17 років, учнів середніх та вищих навчальних закладів різних міст та містечок країн СНД: від Києва до Норильська. Учасники були підібрані за допомогою спеціальних груп у соціальних мережах.

Основними методами дослідження виступили:

1. Вивчення та аналіз науково-теоретичних джерел за темою дослідження. Синтез концепцій сучасних поглядів на феномен підліткових субкультур. Формування висновків щодо психологічних особливостей підлітків Покоління Z. Аналіз особливостей феномену самооцінки та його впливу на формування особистості.

2. Дослідження самооцінки учасників проводилися за методикою Дембо-Рубінштейн у модифікації А.М. Прихожан, яка базується на безпосередньому оцінюванні (шкалюванні) ряду особистісних якостей, таких як здоров'я, здібності, характер тощо: а також порівнянні результатом зі шкалюванням рівня домогань. А також досліджувані проходили тест «Знаходження кількісного значення рівню самооцінки» за С.А. Будассі. Ця методика дозволяє вимірювати самооцінку у кількісному еквіваленті, ґрунтуючись на ранжуванні. Тест самооцінки особистості С.А. Будассі визначає рівень та адекватність самооцінки, як співвідношення між ідеальним і реальним «Я».

В результаті емпіричного порівняння особливостей самооцінки підлітків субкультур

косплей, летсплей та таких, що не відносять себе до субкультурних об'єднань вдалося встановити наступні закономірності.

Описові данні рівня самооцінки трьох груп розподілилися наступним чином: контрольна група: дуже висока самооцінка – 28% досліджуваних, висока самооцінка – 32%, середня – 36%, низька – 4%; група косплеєрів: дуже висока самооцінка – 0% досліджуваних, висока самооцінка – 16%, середня – 44%, низька – 40%; група летсплеєрів: дуже висока самооцінка – 0% досліджуваних, висока самооцінка – 16%, середня – 72%, низька – 12%. Таким чином, бачимо, що найвищі показники самооцінки демонструють учасники контрольної групи, найнижчу – учасники групи косплей. Низьку самооцінку косплеєрів, можна пояснити тим, що для них характерний високий рівень рефлексії, що, відповідно, підвищує рівень невпевненості у власних можливостях. Відігравання того чи іншого персонажу дозволяє людині втілитися в іншу особу, увібрати її характеристики. Але таким чином затьмарюється власна особистість, її особливості та самоцінність стають неважливими. Іншими словами істинна сутність особи знецінюється, що й впливає на рівень загальної самооцінки. Актуальна дійсність стає наче проектором, за допомогою якого стає можливою реалізація віртуальної реальності та аніме-героя. Феномен косплея стає дуже важливим для сьогодення: він виступає елементом фіксації ідентичності підлітка, його «Я», яке наразі фрагментоване та перебуває у розрізненному стані. Косплей допомагає закріпити, поєднати у єдине ціле різні частинки особистості [1].

Загальний розподіл оцінки рівня домагань у трьох групах виглядає наступним чином: контрольна група: дуже високий рівень домагань – 48% досліджуваних, високий – 40%, середній – 12%, низький – 0%; група косплеєрів: дуже високий рівень домагань – 16% досліджуваних, високий – 40%, середній – 44%, низький – 0%; група летсплеєрів: дуже високий рівень домагань – 0% досліджуваних, високий – 56%, середній – 36%, низький – 8%.

Знову спостерігаємо вищі показники рівня домагань в контрольній групі.

Слід зауважити, що досягнення представників субкультури летсплей визначаються кількістю фоловерів та глядачів їх продукту – відеогри, викладеної на каналі YouTube. Їм досить складно було розкласти свої домагання за діючими шкалами тесту Дембо-Рубінштейн, тому що ці шкали не визначали реальних цінностей летсплейщиків.

Для перевірки припущення про те, що учасники різних субкультурних об'єднань відрізняються за рівнем самооцінки було проведено дисперсійний аналіз ANOVA. Тест Дункана виділив три гомогенні підгрупи (зі стандартним значенням $p=0,05$), які відповідають розподілу досліджуваної вибірки. Це означає, що кожна група статистично значимо відрізняється від інших за показником середньої самооцінки (таблиця 1). За середнім показником домагань, обидві субкультурні групи статистично відрізняються від показників контрольної. Між представниками груп косплею та летсплею статистично значимих відмінностей не виявлено (таблиця 2). Поняття «рівень домагань» ввів в психологічну практику Курт Левін для визначення прагнень особистості досягнути певної мети у власному розвитку. Тобто це ті особистісні «висоти», яких індивід розраховує (мріє) сягнути. Рівень домагань характеризує рівень труднощів, на які людина готова піти задля досягнення своєї мети. Він може бути адекватним (відповідати здібностям) або неадекватним. Отримані дані свідчать, що у прибічників субкультур рівень домагань помітно нижче за такий у представників у контрольної групи, що може бути пов'язане з відчуттям та оцінкою власного «Я», а також свідчити про «обрізані крила» вже у підлітковому віці. Вони забороняють себе мріяти та брати від життя максимум

можливостей.

Минулий досвід переживання успіху чи поразки в області якихось досягнень веде за собою зміщення цілей у сектор більш легких завдань. Проте з точки зору майбутніх розчарувань більш низький рівень домагань можна назвати більш реалістичним, який позбавляє зайвої тривожності та вимогливості до себе.

Отже, порівнюючи показники за шкалами, які визначали рівень домагань та самооцінки, можна дійти висновку, що представники контрольної групи (досліджувані не входять в угруповання косплей та летсплей) мають статистично вищі показники самооцінки та рівня домагань.

Таблиця 1

Тест Дункана для досліджуваної вибірки за показником середньої самооцінки

Група	Підмножини, для альфа= 0,05		
	1	2	3
Косплей	47,09		
Летсплей		54,03	
Контрольна			65,03

Таблиця 2

Тест Дункана для досліджуваної вибірки за показником середніх домагань

Група	Підмножини, для альфа= 0,05	
	1	2
Летсплей	73,90	
Косплей	77,35	
Контрольна		88,58

Співвідношення рівня самооцінки до рівня домагань досліджуваних. Якщо порівнювати особливості самооцінки трьох досліджуваних груп, стає очевидним, що для групи косплей характерний знижений фон настрою – актуальна самооцінка перебуває у нижній половині шкали (від 50 балів й нижче), підвищений рівень самокритичності та надмірно підвищена вимогливість до себе – більшість оцінок актуальної самооцінки стоять нижче середньої позначки. Найбільший розрив між домаганнями та рівнем самооцінки визначається також у групи косплей, що доводить загальну невпевненість у собі та мрійливими прагненнями на майбутнє.

Дані, отримані протягом дослідження, свідчать про те, що хто не намагається прикріпитися до будь-якого субкультурного формування, має вищу самооцінку, навіть зі схильністю до завищення. «Групові» підлітки загалом мають нижчу самооцінку. На даному рівні проведених тестувань не можна однозначно казати про залежність вступу до субкультур на основі низького рівня самооцінки.

Важливим є показник зв'язку між реальним та уявним «Я», який визначався за тестом «Знаходження кількісного значення рівню самооцінки» за С.А. Будассі. Саме у косплеєрів найвищий показник нечіткого і недиференційоване уявлення про своє ідеальне «Я» і «Я» реальне – 44%.

Уявлення про реальне «Я» – це відбиття того, який я є. Ідеальне «Я» – уявлення особистості у відповідності до бажань та прагнень. Значна розбіжність між двома цими концепціями може бути причиною суттєвих внутрішньо особистісних конфліктів. К. Роджерс вбачав позбавлення цієї розбіжності в укріпленні віри в себе та власні можливості, чого, виходячи з отриманих даних, наразі не вистачає учасникам групи

косплей.

Проаналізувавши кореляційні зв'язки самооцінки підлітків з віком та іншими показниками ми прийшли до наступних висновків: за результатами аналізу не виявлено взаємозв'язку між віком та рівнем самооцінки. Тобто, вік не є визначним фактором для формування адекватної самооцінки. Не встановлено кореляції віку із показниками жодної шкали за методиками. Але встановлений взаємозв'язок слабкої та середньої сили між іншими показниками та рівнем самооцінки. Кілька шкал виявили виразну кореляцію між собою (таблиця 3).

Таблиця 3

Кореляція самооцінки з іншими змінними

	Авторитет	Краса	Впевненість	Інтелект
Самооцінка	,805**	,846**	,828**	,625**

** Кореляція є значимою на рівні 0,01 (2-сторон.)

Отриманий результат свідчить, що чим вище респондент оцінює себе за рівнем авторитету серед однолітків тим вище, з великою долею імовірності, буде у нього значення за шкалою «самооцінка».

Шкала «рівень самооцінки» має прямий зв'язок також зі шкалами «краса», «впевненість». Попри субкультурні відмінності для підлітків 14-17 років визначними факторами самооцінки є зовнішній вигляд та соціальне становище у колі однолітків.

Проте слід зазначити, що шкала «Інтелект» впливає на рівень самооцінки у менший мірі. Інтелектуальні здібності не є вирішальною змінною, яка б відігравала значну роль для самооцінки підлітка.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Поведінка підлітків напряму пов'язана із рівнем самооцінки, яка формується під впливом оцінок з боку оточуючих, перш за все найближчих дорослих й однолітків, сім'ї, а також у процесі рефлексії. На основі вивчення наукової літератури проаналізовано особливості сучасних підліткових субкультурних угруповань. Під субкультурою розуміють систему цінностей, установок, способів поведінки та життєвих стилів, що притаманна групі людей, певною мірою відокремленій просторово і соціально. Прагнення підлітків до гуртування – абсолютно природна потреба у цьому віці. Об'єднуючись у групи, таким чином вони намагаються самоствердитися, самореалізуватися. Домінанта цього вікового періоду – спілкування та дія. Сьогодні спілкування між однолітками та членами угруповань майже повністю перейшло на віртуальний рівень, що не знижує впливу субкультури і не применшує рівню взаємодопомоги та підтримки.

2. Визначені відмінності самооцінки представників субкультурних формувань Покоління Z. Рівень самооцінки представників субкультур косплей та летсплей є нижчим за самооцінку тих, хто не прираховує себе до жодного об'єднання (контрольна група). Такі результати можуть свідчати про визначальну роль рівня самооцінки у формування підліткових об'єднань. Для групи косплей характерний знижений фон настрою – актуальна самооцінка перебуває у нижній половині шкали, підвищений рівень самокритичності та надмірно підвищена вимогливість до себе – більшість оцінок актуальної самооцінки стоять нижче середньої позначки. Саме у косплеєрів найвищий показник нечіткого і недиференційоване уявлення про своє ідеальне «Я» і «Я» реальне.

3. В дослідженні не виявлено кореляційних зв'язків рівня самооцінки із віком досліджуваних. Проте визначений сильний взаємозв'язок загальної самооцінки із власною привабливістю, авторитетом серед оточуючих та самовпевненістю.

Незважаючи на субкультурні відмінності для підлітків 14-17 років визначними факторами самооцінки є зовнішній вигляд та соціальне становище у колі однолітків.

Подібне припущення може стати засадою для подальшого дослідження зв'язків між сучасними підлітками та батьками з оглядом на психологічні особливості представників Покоління Z.

Список використаних джерел

1. Самойлова Е.О. Онтологические компоненты феномена косплея / Е.О. Самойлова // *Фундаментальные исследования*. – 2014. – №9 – С. 687-681.
2. Седих К.В. Делінквентний підліток: навчальний посібник / К.В. Седих, В.Ф. Моргун – 2-е вид., доп. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. – 272 с.
3. Ситникова Е.Н. Факторы и условия формирования субкультурной грамотности современного подростка / Е.Н. Ситникова // *Известия ВГПУ*. – 2013. – №10 (85). – С. 62-65.
4. Chen S., Chen K., Shaw L. Self-verification motives at the collective level of self-definition / S. Chen, K. Chen, L. Shaw // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 2004. – №86 (1). – P.77-94.
5. Mruk, C. *Self-esteem: Research, theory, and practice* (3rd ed.). / C. Mruk. – NY: Springer Publishing Company, 2006.
6. Strauss, W., Howe, N. *The Fourth Turning: An American Prophecy – What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny*. N.Y.: Broadway Books. – 1997.

References transliterated

1. Samoiloва E.O. Ontologicheskie komponenty fenomena kospleia / E.O. Samoiloва // *Fundamentalnye issledovaniia*. – 2014. – №9 – S. 687-681.
2. Sedykh K.V. Delinkventnyi pidlitok: navchalnyi posibnyk / K.V. Sedykh, V.F. Morhun – 2-e vyd., dop. – K.: Vydavnychii Dim «Slovo», 2015. – 272 s.
3. Sitnikova E.N. Faktory i usloviia formirovaniia subkulturnoi gramotnosti sovremennogo podrostka / E.N. Sitnikova // *Izvestiia VGPU*. – 2013. – №10 (85). – S. 62-65.
4. Chen S., Chen K., Shaw L. Self-verification motives at the collective level of self-definition / S. Chen, K. Chen, L. Shaw // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 2004. – №86 (1). – P.77-94.
5. Mruk, C. *Self-esteem: Research, theory, and practice* (3rd ed.). / C. Mruk. – NY: Springer Publishing Company, 2006.
6. Strauss, W., Howe, N. *The Fourth Turning: An American Prophecy – What the Cycles of History Tell Us About America's Next Rendezvous with Destiny*. N.Y.: Broadway Books. – 1997.

Kozytska I.V., Kovalska O.O. Psychological features of self-esteem and level of demands of adolescents that belong to contemporary cosplay and letsplay subcultural groups. The article reviews the peculiarities of self-esteem formation in adults who belong to cosplay and letsplay subcultural groups. Results are compared with individuals who do not belong to these groups. The differences between the level of self-esteem and the level of demands between individuals who belong to those groups and individuals who do not belong to those groups are confirmed. It is proved that the highest self-esteem and level of demands are demonstrated by the participants in the control group (adolescents who do not belong to subculture groups), the lowest are cosplay group (for self-esteem) and letsplay group (for level of aspirations). Relationships between the general self-esteem of adolescents with their own attractiveness, authority among others and self-confidence are presented.

Keywords: teenage, self-esteem, self-presentation, level of demands, self, subcultural groups cosplay and letsplay.